

О.В. Корсун
(м. Донецьк)

ТИПИ БЕЗСУБ'ЄКТНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1. Дослідження присвячено розгляду синтаксичних типів семантично безсуб'єктних речень на матеріалі англійської та української мов, отриманих шляхом суцільної вибірки з оригінальних творів англійської та української художньої літератури ХХ століття, що налічує більше ніж 1000 одиниць в кожній з зазначених мов. Актуальність цього дослідження полягає в недостатньому вивченні цієї проблеми та відсутності окремих досліджень з цієї теми.

2. БР являють собою одно- та двоскладні речення без семантичного суб'єкта, тобто речення без позначення істоти або неістоти, що виконує дію, може характеризуватися певною ознакою, станом, відношенням та сприйняттям.

2.1. Домінуючий тип БР в англійській мові, що є відсутнім в українській, становлять повні двоскладні речення, підмет яких є вираженим формальними безособовими займенниками *it* або *there*, які не мають семантичного значення та виконують суто синтаксичну функцію підмета речення (383 од. – 37,3%): *It was really very hot* (Christie -1, 66) 'Було насправді дуже жарко'; *There was silence* (Galsworthy-1, 211) 'Була тиша'. Відсутність подібних речень в українській мові зумовлена наявністю односкладних речень в українській мові, які не є притаманними англійській мові (див. 2.3.).

2.2. Другою за кількістю групою семантично безособових речень в англійській мові (270 од. – 26,3%) та найпоширенішою в українській (343 од. – 33,2%) є двоскладні дієслівні та номінативні речення із підметом у формі абстрактного іменника, який у комбінації із присудком формує самостійне семантично неділиме значення, внаслідок чого не може співвідноситися із семантичним суб'єктом дії або стану: *Accidents can happen at any time* (Christie-1, 184) 'Нещасні випадки можуть статися будь-коли' та ін.; укр. *Випадковість* – це добре замаскована закономірність (Загребельний-2, 541) та ін.

2.3. На відміну від англійської мови, в українській мові найбільше розповсюдження набувають односкладні дієслівні речення (211 од. – 20.5%). Виділяють наступні типи досліджуваних речень:

1) Безпідметові речення з присудком, вираженим безособовим дієсловом: *Темніло швидко, гнітюче, нестерпно...* (Загребельний-2, 431) та ін.;

2) Безпідметові речення з присудком, вираженим особовим дієсловом у безособовому значенні з та без постфіксу -ся: *Від минулого не зосталося навіть її власного імені* (Загребельний-1, 133) та ін.

3) Безпідметові речення з аналітичним присудком: *В залі було душно, від двох кахлевих ґрубок аж пашило* (Дімаров, 317) та ін.;

4) Безпідметові речення з присудком, вираженим модальним дієсловом та постпозитивним інфінітивом: *Від крику можна врятуватися тільки криком* (Загребельний-1, 303) та ін.

2.4. Досить розповсюдженою в обох мовах є група неповних речень, які співвідносяться із БР через відсутність головного члена речення й налічують в англійській мові 232 одиниці (22,6%), в українській – 168 одиниць (16,3%). Поміж неповних речень виділяють власне-неповні та еліптичні речення.

2.4.1. Власне-неповні речення (англ. 141 од. – 61%; укр. 146 од. – 86,9%) виражені в обох мовах наступними видами речень:

1) Ситуативно неповні речення, тобто речення, пропущений член якого обговорюється в мовленнєвій ситуації, тому немає потреби його повторювати (англ. 76 од. – 53,9% ; укр. 93 од. – 63,7%): англ. *When are you going?" "Next week."* (Galsworthy-2, p.45) ‘Коли ти їдеш? – Наступного тижня’; укр. *Куди?.. У Полтаву, мабуть* (Дімаров, 65) та ін.

2) Контекстуально неповні речення – це речення, пропущений член яких легко відтворюється за допомогою контексту, попереднього речення (англ. 27 од. – 19,2%; укр. 18 од. – 12,3%): англ. *I saw that gipsy woman.....She'd said nasty things to the poor American young lady. Threatened her...* (Christie Endless Night, p.189) – ‘Я бачив/ла ту циганку..... Вона казала огидні речі молодій американці. Пугала її...’ та ін; укр. *Манекенниці завжди мовчать. Тільки рухаються* (Загребельний-2, 223) та ін.

3) Парцельовані (або приєднувальні) структури – це граматично залежні компоненти попереднього речення, що виконують функцію доповнення та є відокремленими в окремі речення за для комунікативного навантаження (англ. 38 од. – 26,9% ; укр. 35 од. – 24%): англ. *And anyway she hasn't been staying with us for quite a long time. About a month.* (Christie - 1, 205) ‘В будь-якому випадку вона не була з нами вже довго. Майже місяць’; укр. *Твердохліб за ці дні схуд, аж осунувся з виду. В перший же день війни подався у Хоролівку. До військкомату* (Дімаров, 172)

2.4.2. Під еліптичними реченнями слід розуміти неповні речення, пропущений член яких встановлюється із власного змісту та синтаксичної будови. Еліптичні речення становлять в англійській мові 91 одиниць (39%), в українській – 22 одиниці (13,1%): англ. *(It) Sounds jolly.* (Galsworthy-2, 45) ‘Звучить весело’; укр. *В минулому (залишилось, було) горе, таємничість і незбагненність....* (Загребельний-1, 491) та ін.

2.5. Групу семантично-безособових речень в обох мовах (англ. 116 од. – 11,3%; укр. 165 од. – 16%) також становлять двоскладні речення в пасивному стані, підмет яких (синтаксичний суб'єкт) за семантикою є об'єктом дії, вираженої дієслівним присудком: англ. *By then the house was nearly finished* (Christie -1, 27) ‘Будинок було майже збудовано до того часу’; укр. *Над ліжком споруджено було балдахін з поруділих газет.....* (Загребельний -2, 56) та ін.

2.6. Одну з найменш розповсюджених груп семантичних БР як в англійській мові (27 од. – 2,5%), так і в українській (74 од. – 7,2%), становлять інфінітивні речення, в яких один або обидва головні члени виражені інфінітивними конструкціями, а семантичний суб'єкт є відсутнім: англ. *To give is more blessed than to receive* (Galsworthy-1, 528) ‘Давати є більш благословенним, ніж отримувати’; укр. *Соромитися ніколи не пізно. Каятися – навряд* (Загребельний-2, 457). БР виражають роздуми мовця стосовно дій та вчинків, зазначених в реченнях.

2.7. Найменш розповсюдженою в українській мові (71 од. – 6,8%) та відсутньою в англійській є група БР, виражених односкладними поширеними та непоширеними номінативними реченнями, що позначають буття предмета та явища: *Темрява, тиша, німота* (Дімаров, 230) та ін.

3. Висновки. Порівняльне дослідження дозволило виявити низку збігів у виділенні синтаксичних типів БР: двоскладні речення з підметом, вираженим абстрактним іменем; неповні речення; пасивні речення; інфінітивні речення. Розбіжності у виділенні БР зумовлені різною синтаксичною будовою кожної з порівнюваних мов та являють собою відокремлення двоскладних речень з формальним підметом *it/there* в англійській мові та виділення односкладних номінативних та дієслівних речень в українській мові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., Либідь, 1993. – 368 с.
2. Загнітко А.П. Основи українського теоретичного синтаксису. Частина 1. – Горлівка: ГДПШМ, 2004. – 228с.
3. Ильиш Б. А. Строй современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1971. – 366 с.
4. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. – К.: Либідь, 1995. – 238с. (на англ. мові).

СПИСОК ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

1. Дімаров А. Біль і гнів: Роман. – К.: Україна, 2004. – 925 с.
2. Загребельний П.А. Роксолана: Роман. – К.: Рад. письменник, 1980. – 574 с.
3. Загребельний П.А. Твори в шести томах. Том перший. – К.: Дніпро, 1979. – 575 с.
4. Christie A. *Endless Night*.- СПб.: Антологія, 2009. – 256 с. – (My Favourite Fiction).
5. Christie A. *N or M?* – М: Менеджер, 2003. – 208 p.
6. Galsworthy J. *End of the Chapter: Maid is waiting. Flowering wildness*. – Moscow: Foreign languages publishing house. -1960. – 602 p.
7. Galsworthy J. *End of the Chapter: Over the river*. – Moscow: Foreign languages publishing house. -1960. – 304 p.